

II. TÁRSADALMI KÖRNYEZET

II.1. A magyar nemzeti kisebbségek és az össznépesség Kelet-Közép Európa régióiban

A kilencvenes évek elején a romániai magyarság az összmagyarság kb. 12%-át, a kárpát-medencei magyarság nem Magyarországon élő részének 59%-át adta. Évenkénti fogyása több mint 60%-kal meghaladta a magyarországi szintet adó arányt. A romániai évenkénti növekedéstől pedig messze lemaradt. Az erdélyi magyarság több mint fele városi lakos, valamivel megelőzve az országos átlagot, de 4%-kal elmaradva a magyarországi aránytól. A népesség korösszetételét illetően a magyarországitól, de még inkább a romániai országos átlagtól jóval előregedőbb a romániai magyarság. A foglalkozási megoszlást tekintve a magyarországitól az ipari foglalkoztatottság dominanciája révén némileg eltérő az összetétele, de a romániai országos átlagtól miközben az agrár/ipari ágazatokban foglalkoztattak számában jelentősen eltér, a szolgáltató szektorban 1% ponttal ez alatta maradt. Az iskolai végzettség terén míg a középfokú végzettség tekintetében közel hasonló az arány, addig a felsőfokú képzésben jelentős az országos átlagtól lemaradás. A többi kárpát-medencei magyar kisebbségi társadalommal összevetve korösszetételét tekintve a szlovákiaiainál és az ukrainainál rosszabbak a romániai magyarság ilyen jellegű mutatói. Vallási összetételét nézve a protestáns/katolikus arány itt a legkiegyensúlyozottabb. Foglalkozási szerkezete állampolgárságát adó országával összevetve talán a legkevésbé maradt el attól, sőt az ipari ágazatokban felülreprezentált, amit a tercier szektorban már nem tudott megismételni.

Az utóbbi évtizedben jelentősen átalakult a kisebbségi magyar társadalmak rétegződése. Erre vonatkozó országos és nemzetiségi adatokkal csak a következő évek népszámlálásai nyomán rendelkezhetünk.

A magyar nemzeti kisebbségek és az össz népesség néhány demográfiai

		SZLOVÁ- KIA	Kárpátalja	Erdély	Vajdaság	HORVÁT- ORSZÁG	Mura- vidék	Őrvidék- Burgenland
		magyarok						
1.	ma.n.80.	559490	158446	1691048	385356	25439	8617	..
2.	ma.n.90.	567296	155711	1603923	339491	22355	7637	..
3.	ma.a.80.	..	166055	..				4147
4.	ma.a.90.	608221	166700	1619735	344667	19684	8174	6763
5.	é.t.sz.80-90	+ 1,39	- 1,73	- 5,15	- 11,9	- 12,12	- 11,37	+ 63,1
6.	m.10% >	8,2	13,2	9,2	15,2	54,8	14,6	54,2
7.	m.10-50%	14,7	15,0	33,9	28,7	22,6	23,5	32,6
8.	m.50% <	77,1	71,8	56,9	56,1	22,6	71,9	13,2
9.	ma.több.	432	78	786	80	9	23	2
10.	1000 >	22,8	16,0	15,2	3,4	33,9	73,6	29,0
11.	1001-5000	36,3	47,0	27,6	23,7	30,6	24,4	42,3
12.	5000 <	40,9	37,0	57,2	72,9	35,5	2,0	28,7
13.	városi90	39,5	37,7	56,1	58,7	35,8	13,9	47,3
14.	él.szü.80-90	14,9	16,1		11,0			
15.	halál.80-90	10,9	11,7		16,6			
16.	te.sza.80-90	+ 4,0	+ 4,4		- 5,6			
17.	100 nő / ffi.	93,5	90,6	93,4	90,9	83,4	87,3	
18.	14 év >	20,5	23,5	19,1	15,4	11,1	12,1	9,5
19.	60 év <	18,0	14,0	19,6	24,1	29,8	26,3	44,7
20.	előr.ind.	88,2	59,5	102,6	156,2	269,4	217,4	469,6
21.	r.kat.90	64,9	30,8	41,0	87,7	72,4	83,3	75,0
22.	gör.kat.90	1,2	18,0	1,4				
23.	refor.90	11,4	46,9	47,4	5,9	24,9	2,2	19,0
24.	evang.90	2,2		1,2			10,5	4,0
25.	nemvall.90	19,5		0,3	5,8	2,6	3,4	
26.	akt.ker..90	49,3		43,6				
27.	inak.ke..90	20,3						
28.	eltart.90	30,4						
29.	prim. 90	23,8		16,2	26,7	41,8	32,1	9,6
30.	szek. 90	35,2		52,7	37,9	26,8	38,3	43,5
31.	terc. 90	41,0		31,1	35,4	31,4	29,6	46,9
32.	közép.90	23,5		20,3	30,2		24,7	
33.	felsőf.90	4,7		4,7	5,9		2,5	

Megjegyzés: 1., 2. ma.n.80 és ma.n.90 = magyar nemzetiségűek száma 1980 és 1990 körül (Ukrajna 1979, 1989, Magyarország 1980, 1990, Szlovákia 1980, 1991, Románia 1977, 1992, Jugoszlávia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria 1981, 1991), 3., 4. ma.a.80 és ma.a.90 = magyar anyanyelvűek száma 1980 és 1990 körül, 5. é.t.sz.80-90 = a népesség évi átlagos tényleges szaporodása illetve fogyása a két legutóbbi népszámlálás közötti időszakban, kb.1980 és 1990 között, %-ben, 6. m.10 % > = lakóhelyükön 10 % alatti kisebbségben élő magyarok aránya %-ban, 1990 körül, 7. m.10 - 50 % = lakóhelyükön 10 - 50 % közötti kisebbségben élő magyarok aránya %-ban, 1990 körül, 8. m.50 % < = lakóhelyükön abszolút többségben élő magyarok aránya %-ban, 1990 körül, 9. ma.több. = magyar abszolút többségű települések száma, 10. 1000 > = az 1000 főnél kisebb lakosságú településen élők aránya %-ban, 1990 körül, 11. 1001 - 5000 = az 1001 - 5000 fős lakosságú településen élők aránya %-ban, 1990 körül, 12. 5000 < = az 5000 főnél nagyobb településen élők aránya %-ban, 1990 körül, 13. városi90 = a városiak aránya %-ban, 1990 körül, 14. él.szü80 - 90 = évi átlagos élveszületési arányszám kb. 1980 - 1990 között, %-ben, 15. halál 80 - 90 = évi átlagos halálozási arányszám kb. 1980-1990 között, %-ben, 16. te.sza.80 - 90 = évi átlagos természetes szaporodás illetve fogyás kb. 1980 - 1990 között, %-ben, 17. 100 nő / ffi. = 100 nőre jutó fér-

és társadalomszerkezeti mutatója Kelet-Közép Európa régióiban és országokban

MAGYAR-ORSZÁG	SZLOVÁKIA	UKRAJNA	ROMÁNIA	JUGOSZLÁVIA	HORVÁT-ORSZÁG	SZLOVÉNIA	AUSZTRIA
lakónépesség							
10638974	559490	164373	1670568	390706	25439	9496	..
10142072	567296	163111	1624959	344147	22355	8503	..
10579898				15875
10222529	608221		1639135	348601	19684	9240	33459
- 3,12	+5,16	+3,71	+ 3,86	+5,0	+3,97	+3,73	+3,18
7,6	16,7				30,5		4,8
22,7	27,2				20,0		40,0
69,7	56,1				49,5		55,2
60,8	56,7	66,6	54,3	45,7	54,3	51,9	64,5
12,2	17,3	15,2	16,3	16,7	13,2	13,7	11,9
13,6	10,9	11,8	10,4	9,8	11,3	10,2	11,6
- 1,3	+ 6,4	+ 3,4	+ 5,9	+ 6,9	+ 1,9	+ 3,5	+ 0,3
92,5	95,3	85,7	96,6	98,5	94,0	94,3	92,9
20,5	24,9	21,6	22,7	22,8	19,3	20,5	17,4
18,9	14,8	18,0	16,4	15,7	17,4	16,2	20,1
92,2	59,6	83,3	72,2	68,7	90,1	79,0	115,3
57,8	60,4	0,6	5,1	5,1	76,5	71,4	78,0
2,2	3,4		1,0		0,3		
19,3	1,6	0,0	3,5	0,8	0,4	0,0	0,2
4,1	6,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,9	4,8
14,9	27,2		0,2	6,0	8,5	23,5	12,1
43,6	49,7		45,8	44,7	45,3	49,4	47,3
25,6	17,6				16,7	23,1	21,7
30,8	32,7				38,0	27,5	31,0
15,4	13,9	19,7	23,1	26,0	22,3	10,6	5,8
38,1	42,4	40,1	44,7	30,8	42,8	44,1	35,6
46,5	43,7	40,2	32,2	43,2	34,9	45,3	58,6
29,2	33,5		20,8	35,2	22,2	24,8	27,5
10,1	9,8		6,9	10,8	6,5	10,6	6,1

fiak száma 1990 körül, 18. 14 év > = a 14 éves és fiatalabb népesség aránya %-ban, 1990 körül, 19. 60 év < = a 60 éves és idősebb népesség aránya %-ban, 1990 körül, 20. előr.ind. = előregedési index 1990 körül, 21. r.kat.90 = a római katolikus vallásúak aránya %-ban, 1990 körül, 22. gör.kat.90 = a görög katolikus vallásúak aránya %-ban, 1990 körül, 23. refor.90 = a református vallásúak aránya %-ban, 1990 körül, 24. evang.90 = az evangélikus vallásúak aránya %-ban, 1990 körül, 25. nemvall.90 = az ateisták, nem vallásosak és ismeretlen felekezeti hovatartozásúak aránya %-ban, 1990 körül, 26. akt.ker.90 = az aktív keresők aránya %-ban, 1990 körül, 27. inak.ke.90 = az inaktív keresők aránya %-ban, 1990 körül, 28. eltart.90 = az eltartottak aránya %-ban, 1990 körül, 29. . prim.90 = a primer gazdasági szférában (pl. mezőgazdaság) dolgozók aránya az aktív keresők közül, %-ban, 1990 körül, 30. szek.90 = szekunder gazdasági szférában (pl. ipar, építőipar, bányászat) dolgozók aránya az aktív keresők közül, %-ban, 1990 körül, 31. terc.90 = a terciér gazdasági szférában (pl. közlekedés, vendéglátás, kereskedelem, egyéb szolgáltatások) dolgozók aránya az aktív keresők közül %-ban, 1990 körül, 32. közép90 = a befejezett középfokú iskolai végzettségűek aránya a 18 éves és idősebb népességből %-ban, 1990 körül, 33. felső90 = a befejezett felsőfokú iskolai végzettségűek aránya a 25 éves és idősebb népességből %-ban, 1990 körül.

II.2. A romániai magyarság főbb demográfiai jellemzői az 1992. évi népszámlálás eredményei alapján*

A Romániában élő magyar nemzetiségűek száma az 1992. január 7-i népszámlálás időpontjában hivatalosan 1625 ezer volt. Számuk azóta a népmozgalmi kimutatások szerint 53 ezerrel csökkent – aminek mindössze egyötöde a ki- és visszavándorlások különbözete, a fogyás túlnyomó része tehát a halálozások többletéből adódik –, így azt a bukaresti statisztikai szolgálat 1996. január 1-jén 1572 ezerben állapította meg. (Ghepău, V. 1997b: 3.)

A romániai magyarság 98,7 százaléka Kárpátokon innen, azaz Erdélyben él, ahol az összes népesség valamivel több, mint egyötödét alkotja. Az erdélyi magyarok 45,1 százaléka, (723,2 ezer fő) a Székelyföldön (Maros, Hargita és Kovászna megyében), 24,0 százaléka (385,3 ezer lélek) a központi magyar településterületnek a határon átnyúló, bár erősen töredezett peremvidékén (Szatmár, Bihar és Szilágy megyében) összpontosul, 30,9 százaléka (495,4 ezer fő) pedig a nagyobb és a kisebb magyar nyelvterületet lazán összekötő nyelvi szigeteken vagy sziget-tömbökön, illetőleg e – ritkuló – füzértől északra és délre szerteszét szóródva él. Lélekszámuk az elmúlt tizenöt évben éppen ez utóbbi, közties vidéken csökkent a legnagyobb mértékben (77,3 ezer fővel). Ma már az észak-nyugati határ mentén is kevesebben élnek (31,1 ezerrel), s csupán Székelyföldön nőtt 21,3 ezerrel a magyarok száma (ám ezen belül Maros megyében szintén csökkent, mégpedig 15,6 ezer lélekkel 1977-hez képest). Egyes megyék magyarságának csökkenésére a kivándorlás területi megoszlásának ismeretében részben magyarázatot kapunk. Az országból 1977–1991 között hivatalosan távozott 483,5 ezer (kétharmad részben nem román nemzetiségű) kivándorló, mintegy háromnegyedük Erdélyből ment el, a németek kitepedése folytán legnagyobb számban Temes, Szeben, Arad és Brassó megyéből, de jelentékeny (tízezres nagyságrendű) a Kolozs, Bihar és Maros megyéből távoztak száma is (România. Date demografice. 1994. 456–457. p., Gheorghiu, D. 1995).

Az erdélyi magyarság 56,1 százaléka a városokban él. Az 1. táblázat jól szemlélteti, hogy az erdélyi (és általában a romániai) magyarok hiányolt népességi többlete lényegében itt tűnik el. Míg 1977–1992 között a falusi népesség mind a magyar, mind a román nemzetiségűek esetében nagyjából hasonló arányban csökkent, a városokban a románok növekedési üteme nyolcszorosa (!) volt a magyarokénak. A magyarok tényleges gyarapodása az erdélyi városokban mindössze természetes szaporulatukkal egyenlő (nagyobbrészt az is a Székelyföldre esett), a falvakból történt betelepülés többlete a külső és belső veszteségek (a kivándorlás, valamint a nagyobb városokban a természetes fogyás és az asszimiláció) rejtett útjain elszivárgott.

* A fejezet táblázatainak forrásai: Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992. Vol. 1. (1994), Recensământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992. Structura etnică și confesională a populației (1995). Az e kötetekben nem publikált adatok a bukaresti Statisztikai Hivatal belső felhasználásra készült munkaanyagából valók.

1. táblázat. A népesség száma 1992-ben, gyarapodása, illetve csökkenése (-) 1977–1992 között Erdélyben, települési környezet és a két fő nemzetiség szerint (Szám szerint és százalékban)

	Összesen		Nemzetiségek			
			Románok		Magyarok	
Népességszám 1992-ben						
Összesen	7723313	100,0	5684142	73,6	1603923	20,8
Városok	4429697	100,0	3351001	75,6	898387	20,3
Községek	3293616	100,0	2333141	70,8	705536	21,4
	Összesen		Nemzetiségek			
			Románok		Magyarok	
A népességszám változása 1977–1992 között						
Összesen	223084	3,0	480296	9,2	-87125	-5,1
Városok	814941	22,5	847714	33,9	36358	4,2
Községek	-591857	-15,2	-367418	-13,6	-123483	-14,9

* A mai közigazgatási beosztás szerint

Különösen szembetűnő a magyarság demográfiai súlyának csökkenése az erdélyi nagyvárosokban. A 2. táblázatban szereplő nyolc város lakóinak száma 1966 óta csaknem megkétszereződött: 992,5 ezerről 1845 ezerre nőtt. Összes növekményükből mintegy 800 ezer lélek jutott a románokra és csupán 61 ezer a magyarokra. Az 1977. évi népszámlálást megelőző évtized során még 79 ezerrel gyarapodott a városok magyar lakóinak száma (háromnegyedük új beköltöző volt, bár ez a szám az összes betelepülőnek már akkor is csak 15 százalékát tette ki), a rákövetkező tizenöt év azonban ezt a nyereséget már részben visszavette. 1977 és 1992 között Marosvásárhely román lakosainak száma 66,2 százalékkal, Nagybanjáé 62 százalékkal, Nagyváradé pedig 56,9 százalékkal lett több, míg a helybéli magyarság lélekszáma lényegében semmit sem változott. Másutt a tekintélyes román létszámnövekedéshez nem kevésbé komoly magyar lélekszámvesztés társult, ami például Kolozsvárra a huszonöt-harminc éve még kiegyenlített nemzetiségi viszonylatok végletes felborulásához vezetett. Számottevő magyar népességi nyereség az elmúlt másfél évtizedben csupán a Szatmár, Szilágy, Beszterce-Naszód megyei és székelyföldi kis- és középvárosokban jelentkezett, bár e 77,5 ezres pozitívum közel háromnegyede is mindössze két megyére (Hargita, Kovászna) korlátozódik.

2. táblázat. Az összes népesség, illetve a románok és magyarok lélekszámának és arányának változása nyolc erdélyi nagyvárosban 1966 és 1992 között^a (Százalékban)

Város	Nemzetiségi számarány						A lélekszám változása ^b					
	Románok			Magyarok			Összesen		Románok		Magyarok	
	1966	1977	1992	1966	1977	1992	'66-'77	'77-'92	'66-'77	'77-'92	'66-'77	'77-'92
Arad	63,8	71,1	79,7	24,9	20,9	15,7	35,9	11,0	51,6	24,3	10,8	-14,1
Brassó	75,8	81,9	88,8	17,0	13,6	9,7	57,0	26,2	69,6	36,9	25,3	-9,6
Kolozsvár	56,5	65,8	75,6	41,4	32,8	22,8	41,6	25,0	64,9	43,7	12,1	-13,2
Marosvásárhely	28,5	35,1	46,1	69,6	63,2	51,4	50,4	26,4	85,2	66,2	36,5	2,8
Nagybanjá	66,7	73,2	80,2	31,9	25,3	17,4	56,5	47,7	71,6	62,0	24,5	1,4
Nagyvárad	46,1	53,9	64,8	51,4	44,0	33,3	39,2	30,6	62,9	56,9	19,3	-1,2
Szatmár	47,6	51,0	55,1	49,5	47,2	41,0	48,4	27,5	59,2	37,6	41,6	10,5
Temesvár	62,6	71,2	82,2	17,8	13,6	9,5	54,6	24,0	75,7	43,2	18,4	-34,5
Összesen	58,0	65,6	74,5	34,8	29,0	22,0	47,6	25,9	66,9	43,0	22,9	-4,1

^a A mai közigazgatási beosztás szerint

^b Növekedés vagy csökkenés (-) %-os aránya az időszak eleji lélekszámhoz viszonyítva

A falu-város irányú mozgások a népességszerkezet településnagyság szerinti változásaiban is nyomon követhetők. (3. és 4. táblázat.) Az elvándorlás és a községekben már a nyolcvanas évek második felében elkezdődött természetes fogyás következtében szaporodtak az aprófalvak; az 500 lelkesnél kisebb helységek részesedése az 5285 erdélyi település számából 45,5 százalékról 54,8 százalékra, lakóik számaránya 7,7 százalékról 8,1 százalékra emelkedett. Ezzel párhuzamosan 0,5 és 10 ezer fő között valamennyi településkategória részaránya csökkent – legnagyobb mértékben az 1-5 ezer lakosú helységeké –, míg az 1977. évi 41,1 százalékkal szemben 1992-ben Erdély összlakosságának 51,6 százaléka 10 ezer főnél népesebb településeken tömörült. E növekedés a románok körében volt a legnagyobb (11,6 százalékpont), s szinte teljes egészében az 50 ezer lakos feletti városokra esett. A román népességen belül különösen az 2-5 ezer (–4,8 százalékpont), illetőleg az 0,5-1 ezer lelkes (–3,8 százalékpont) településeken lakók aránya csökkent; abszolút számban az előbbi, nemzetiségi részarányukhoz viszonyítva az utóbbi csoportban szenvedték a legnagyobb veszteséget.

3. táblázat. A települések száma 1977-ben és 1992-ben, az összes népesség, illetve a románok és magyarok száma 1992-ben, valamint számuk változása 1977-1992 között a helységek lélekszám szerinti csoportosításában Erdélyben

Helységek csoportjai lélekszám szerint	Településszám		A népesség száma			A népességszám változása		
	1977	1992	1992-ben		1977-1992 között			
			Össz.	Román	Magyar	Össz.	Román	Magyar
-499	2404	2895	626899	507602	89167	53222	33357	9710
500-999	1438	1217	856475	644140	154254	-172898	-142535	-19258
1000-1999	936	744	1013476	701444	229867	-269520	-189840	-53611
2000-4999	369	292	867555	579291	213130	-219590	-94468	-66380
5000-9999	69	56	372302	235135	108843	-73762	-32528	-11603
10000-19999	30	35	442741	340089	68322	31634	70774	-32443
20000-49999	25	27	829024	576662	221725	100088	78317	29782
50000-99999	6	10	705760	569683	109103	275887	230830	50024
100000-	8	9	2009081	1530096	409512	498023	526389	6654
Összesen	5285	5285	7723313	5684142	1603923	223084	480296	-87125

4. táblázat. Az összes népesség, illetve a románok és magyarok megoszlása a helységek lélekszám szerinti csoportosításában az 1977-ben és 1992-ben Erdélyben (Százalékban)

Helységek csoportjai lélekszám szerint	A népesség aránya helységcsoportonként						A népesség helység-csoporton belüli aránya			
	Összesen		Román		Magyar		Román		Magyar	
	1977	1992	1977	1992	1977	1992	1977	1992	1977	1992
-499	7,7	8,1	9,1	8,9	4,7	5,6	82,7	81,0	13,8	14,2
500-999	13,7	11,1	15,1	11,3	10,3	9,6	76,4	75,2	16,9	18,0
1000-1999	17,1	13,2	17,1	12,3	16,8	14,3	69,5	69,2	22,1	22,7
2000-4999	14,5	11,2	13,0	10,2	16,5	13,3	62,0	57,2	25,7	21,0
5000-9999	5,9	4,8	5,1	4,2	7,1	6,8	60,0	63,2	27,0	29,2
10000-19999	5,5	5,7	5,2	6,0	6,0	4,3	65,5	76,8	24,5	15,4
20000-49999	9,7	10,7	9,6	10,2	11,3	13,8	68,4	69,6	26,3	26,7
50000-99999	5,7	9,2	6,5	10,0	3,5	6,8	78,8	80,7	13,7	15,5
100000-	20,2	26,0	19,3	26,9	23,8	25,5	66,4	76,2	26,7	20,4
Összesen	100,	100,	100,0	100,0	100,0	100,0	69,4	73,6	22,5	20,8

A magyarok statisztikai pozíciói főként a 20-100 ezer lakosú középvárosi kategóriákban erősödtek, elsősorban a 10-20 ezres kisvárosok, illetve 1-5 ezer lelket számláló helységek rovására. Nemzetiségi számarányuk a 100 ezer lakos fölötti, illetve a 10-20 ezer lakosú helységcsoportokban komoly mértékben fogyatkozott.

Az erdélyi magyarság 1977-ben 828, 1992-ben pedig 786 erdélyi helységben (a magyarok által lakott erdélyi települések egynegyedében) képezett abszolút többséget. (5. Táblázat). További 25 helységben arányuk ugyan nem érte el az ötven százalékot, de a település lakói között ők alkották – szám szerint 21942-en – a legnagyobb nemzetiséget. A szűkebb lakóhelyükön abszolút többségben élő magyarok száma 1977 óta 955,1 ezerről 912,0 ezerre csökkent, részesedésük azonban erdélyi összlélekszámukból nem változott (pontosabban 56,6 százalékról 56,9 százalékra módosult). A helységcsoportok közti feltűnőbb arányeltolódások egy-egy jelentős magyar városi közösség demográfiai térvesztését jelzik (ezt a 2. táblázat jól szemlélteti). Ennek következtében a településenként 25 százaléknál gyengébb kisebbséget alkotó magyarság száma 316,6 ezerről 425 ezerre, az erdélyi magyar össznépességen belüli aránya pedig 18,7 százalékról 26,5 százalékra emelkedett. A városi közigazgatáson kívül eső települések nemzetiségi homogenitása már jóval erősebb és viszonylag szilárdabb. Az erdélyi falvakban összeírt magyar nemzetiségű népesség négyötöde mind a két népszámlálás során abszolút többséget alkotott azokon a településeken, ahol élt. A magyar többségű falvakban élők közel egy hatoda azonban, mintegy 91 ezer fő közvetlen közigazgatási környezetét tekintve román többségű község lakója volt. A települési szinten többséget alkotó magyar nemzetiségűek közül Maros (17,9 ezer), Kolozs (14,8 ezer), Szatmár (15,2 ezer) és Bihar megyében (11 ezer) éltek a legnagyobb számban, illetve Hunyad (100 %), Temes (79,1 %), Beszterce-Naszód (67,4 %), Máramaros (65,5 %) és Arad megyében (57,6 %) a legnagyobb arányban olyan községek lakóiként, melyek vezetői javarészt románok közül kerültek ki. Ugyanakkor a magyar többségű községek falvaiban is jelentős számban találhatóak más nemzetiségűek. Összesen 110 ezren vannak és e közigazgatási egységek lélekszámának csaknem egyötödét teszik ki; legnagyobb súllyal Maros (29,4 ezer), Szatmár (18,4 ezer) Bihar (16,2 ezer) és Szilágy megye (14,3 ezer) magyar jellegű községeiben vannak jelen. (Vö. a 6. táblázattal.) E három szempont együttesét figyelembe véve a vidéki magyarság települési homogenitása Kovászna és Hargita megyében a legteljesebb, de viszonylag erős Maros, valamint Bihar, továbbá Szilágy megyében is, jóllehet a szilágysági magyar települések egymással össze nem függő sziget-tömböket alkotnak, román falvakkal körbevéve. A határ menti magyar nyelvterület fellazulása következtében a Szatmár megyei falusi magyarság települési viszonyai már sajátos átmenetet képeznek a tömb-, illetve a sziget- és szórványmagyar vidékek között; homogenitásuk jellemzői inkább ez utóbbiakéhoz közelítenek.

5. táblázat. Az erdélyi magyarság megoszlása településenkénti számaránya szerint helységcsoportonként 1977-ben és 1992-ben

A magyarság %-os aránya	Magyarok által lakott települések száma						A magyar népesség száma					
	Összesen		Községekben		Összesen		1992		Községekben*		1992	
	1977	1992	1977	1992	Szám sz.	%	Szám sz.	%	Szám sz.	%	Szám sz.	%
-9,9	1814	1902	1636	1691	70059	4,1	148096	9,2	31044	3,7	25727	3,7
10-24,9	240	245	193	202	246569	14,6	276878	17,3	36333	4,4	36605	5,2
25-49,9	232	225	190	190	419241	24,8	266847	16,6	96410	11,6	80692	11,4
50-74,9	180	163	165	148	260619	15,4	277097	17,3	146490	17,7	102302	14,5
75-89,9	150	139	138	129	206006	12,2	185381	11,6	112093	13,5	106691	15,1
90-99,9	416	375	388	349	467838	27,7	426341	26,6	386151	46,6	330271	46,8
100	82	109	80	106	20716	1,2	23283	1,4	20498	2,5	23247	3,3
Összesen:	3114	3158	2790	2815	1691048	100,0	1603923	100,0	829019	100,0	705535	100,0

* A mai közigazgatási beosztás szerint

6. táblázat. Az erdélyi községekben, lakóhelyükön abszolút többségben, illetőleg magyar többségű községekben élő magyarok száma és %-os aránya 1992-ben, megyénként

Megye	Magyar lakos		Lakóhelyén többséget képez		Ebből magyar többségű községben él		Magyar többségű községek			
	össz.		fő		fő		Szám szerint	Összes népesség	Ebből magyar	
				%		%				%
Fehér	11253		5144	45,7	2890	56,2	2	4822	3011	62,4
Arad	23725		9512	40,1	4034	42,4	3	6374	4080	64,0
Bihar	72991		60818	83,3	49809	81,9	16	66306	50143	75,6
Beszt.-Naszód	12450		7437	59,7	2428	32,6	1	3722	2437	65,5
Brassó	17602		7040	40,0	3202	45,5	2	5741	3208	55,9
Krassó-Szörény	929		-	-	-	-	-	-	-	-
Kolozs	46166		28468	61,7	13649	48,0	7	21269	13865	65,2
Kovácszna	84803		84033	99,1	83227	99,0	28	93077	83281	89,5
Hargita	168662		164861	97,7	164458	99,8	42	169459	164467	97,0
Hunyad	1494		170	11,4	-	-	-	-	-	-
Máramaros	10976		5931	54,0	2047	34,5	1	2498	2047	81,9
Maros	125159		104129	83,2	86199	82,8	31	120449	91007	75,6
Szatmár	67601		44226	65,4	29011	65,6	12	51229	32836	64,1
Szilágy	38311		34615	90,3	29345	84,8	12	44292	29971	67,7
Szeben	2927		-	-	-	-	-	-	-	-
Temes	20486		6127	29,9	1285	21,0	1	2400	1285	53,5
Összesen	705535		562511	79,7	471584	83,8	158	591638	481638	81,4

A magyar anyanyelvűek száma 1992-ben 1639,1 ezer, 81,6 ezerrel kevesebb, mint 1977-ben. A magyar nemzetiségűekkel azonos anyanyelvűek aránya 97,87 százalék (1977-ben 97,53 százalék volt). A magyar nemzetiségűektől eltérő anyanyelvűek között a román anyanyelvűek vannak a legtöbben: 32,9 ezren (2,03 %, 1977-ben 2,25 %). A nemzetiségűektől eltérő anyanyelvűek aránya a nyelvi erózióknak leginkább kitett Kárpátokon túli magyar diaszpóra körében a legnagyobb (18,4 %, 1977-ben 15,8 %). Az erdélyi átlag mindössze 1,9 % (1977-ben 2,3 % volt), ám a magyar nemzetiségűek számából a más (többnyire román) nyelvet beszélők részesedése az olyan szórvány vidékeken, mint Krassó-Szörény (14,0 %), Hunyad (10,3 %), Szeben (8,3 %), Beszterce-Naszód (7,6 %), Fehér (6,7 %) és Temes megye (6,6 %), szintén igen magas. Arányuk Bihar (1,1 %), Maros, Szatmár, Szilágy (0,8-0,8 %),

valamint Kovászna (0,3 %) és Hargita megyében (0,2 %) a legkisebb. A magyar nemzetiségűek másnyelvűsége az esetek többségében az államnemzetbe történő beolvadás egyik lépcsőfoka, de a más nemzetiségűek számának a magyar anyanyelvűek csoportján belüli növekedése is a magyarság számerejét gyengítő folyamatokat jelez. Így a cigány, valamint a Szatmár vidéki „újsváb” identitástudat erősödése folytán a magyar anyanyelvűek körében 1977 óta a kétszeresére nőtt a cigány és a német nemzetiségűek száma, míg a magyar nemzetiségűeké (az előbbieket disszimilációja, illetve az utóbbiak reasszimilációja következtében) értelemszerűen ugyanennyivel csökkent.

A romániai magyarság *nemek szerinti megoszlását* a nőknek az átlagosnál valamivel magasabb részaránya jellemzi: 51,6 százalék az országos 50,8 százalékkal szemben. A fiú csecsemők részesedése az élve-születésekből a magyarok esetében ugyan nagyobb, mint a románoknál, de – a magyar férfiak időelőtti nagyobb halandósága és talán elvándorlásuk miatt is – a férfi-nő arány a magyarok körében már egy korcsoporttal hamarabb, 40 és 44 év között a nők javára változik. A nők aránya 50,3 százalékról a 60–64 évesek csoportjáig lassan 53,7 százalékra emelkedik, 65–69 év között eléri az 57,6, a 75 éven felüliek korcsoportjában pedig a 64,1 százalékot.

7. táblázat. A magyar nemzetiségűek életkori megoszlása nemek szerint Romániában 1992-ben, a romániai, illetőleg az erdélyi össznépeség, valamint a román nemzetiségűek életkori megoszlásával egybevetve

Korcsoportok	A magyar nemzetiségűek életkori megoszlása			Országos			Erdélyi átlag	Románok országos átlaga
	Össz.	Férfiak	Nők	Össz.	Férfiak	Nők		
	(Szám szerint)			(Százalékban)			(Százalékban)	
0-4	93208	47512	45696	5,7	6,0	5,4	7,1	7,0
5-9	96791	49729	47062	6,0	6,3	5,6	7,3	7,3
10-14	121119	61834	59285	7,4	7,9	7,1	8,4	22,7 ^a
15-19	129898	66625	63273	8,0	8,5	7,6	8,4	8,5
20-24	136601	69299	67302	8,4	8,8	8,0	8,9	8,8
25-29	84082	43306	40776	5,2	5,5	4,9	5,5	5,9
30-34	100218	50816	49402	6,2	6,5	5,9	6,8	7,0
35-39	121300	60784	60516	7,4	7,7	7,2	7,5	7,7
40-44	109944	54691	55253	6,8	7,0	6,6	6,7	6,8
45-49	106636	52199	54437	6,6	6,6	6,5	5,2	5,3
50-54	105592	50623	54969	6,5	6,4	6,6	5,9	5,8
55-59	100234	47389	52845	6,2	6,0	6,3	6,0	5,6
60-64	97707	45220	52487	6,0	5,8	6,3	5,4	5,2
65-69	83559	35416	48143	5,1	4,5	5,7	4,5	4,4
70-74	54203	21424	32779	3,3	2,7	3,9	2,4	2,6
75- ^b	83867	30104	53763	5,2	3,8	6,4	4,0	3,7
Összesen	1624959	786971	837988	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a 0-14 évesek együtt

^b A korukról nem nyilatkoztakkal

Az *átlagos életkor* országosan 34,6 év. A magyarok átlagéletkora 37, a románoké pedig 34,5 év. A gyermekkorú (0-14 éves) népesség részesedése az országos átlag alatt, az öregkorúaké (60 évnél idősebbeké) az országos átlag felett van a magyarok esetében. E korosztályok súlya 1977 óta nagyjából a románokéval egyező mértékben csökkent, illetve növekedett. (8. táblázat.)

8. táblázat. Az összes népesség, valamint a románok és magyarok nagyobb korcsoportok szerinti megoszlása Romániában 1977-ben és 1992-ben (Százalékban)

	1992			1977		
	0-14 éves	15-59 éves	60 év felett	0-14 éves	15-59 éves	60 év felett
Összesen	22,7	60,9	16,4	25,4	60,2	14,4
Románok	22,7	61,0	16,3	25,6	60,3	14,1
Magyarok	19,1	61,2	19,7	22,2	60,5	17,3

A felnőtt magyar korosztályok aránya viszonylag magas, s 1977 óta szintén erősödött. A gazdaságilag nagyrészt még vagy már nem tevékeny népesség együttes aránya a produktív korúakhoz képest országosan 642, azaz összesen ennyi gyermek- (373), illetve öregkorú (269) jut ezer felnőtt korú személyre. Ez a jelzőszám a románoknál 638, a felnőtt korúakra jutó gyermekek (372) erős, a magyaroknál pedig 634, a felnőtt korúakra jutó öregek (321) viszonylagos túlsúlyával. Az öregek aránya az improduktív népességen belül is nőtt: míg 1977-ben 100 magyar gyermekre 76 (a románoknál 53), 1992-ben már 103 (a románoknál 72) öregkorú jutott. A falusi népesség korszerkezete a fiatalok elvándorlása folytán érthető módon öregebb; a községekben több mint kétszer annyi öregkorú jut a 14 éven aluli gyermekekre, mint a városokban. A magyar nemzetiségűeknél az öregedés indexe a városokban is viszonylag magas (87). (9. táblázat.) Érdemes megemlíteni, hogy míg a falusi magyarság körében ez a mutató országosan 123, azokban az erdélyi községekben, ahol a magyarok abszolút többséget alkotnak (s e közigazgatási egységekben a lakosság 81,4 százalékát teszik ki), ennél kevesebb, 103 öregkorú jutott száz gyermekre. Bár ebben bizonyára az ott élő más (egyötöd részben cigány) nemzetiségűek korösszetétele is közrejátszik, a jelzett összefüggésből mégis arra következtethetünk, hogy az előregedés legnagyobb mértékben az e csoporton kívüli, tehát a kisebbségbe szorult, elszórványosodott falusi magyar közösségeket sújtja.

9. táblázat. Száz gyermekkorúra jutó öregkorúak száma Romániában és Erdélyben, valamint a románok és a magyarok körében 1992-ben települési környezet szerint

	Összesen	Városok	Községek
Románia	72,2	48,0	105,7
Erdély	70,1	48,4	103,0
Románok	71,6	45,3	109,2
Magyarok	102,6	86,9	123,1

Az 1992. évi népszámlálás idején a 15 éven felüli nők 64,3 százaléka élt házasságban, a magyar nőknél ez az arány csupán 61,1 százalék. A hajadonok (16,8 %) és az elváltak (4,0 %) aránya lényegében a 17,0, illetve 3,7 százalékos országos átlaggal egyező, az özvegyek részesedése azonban a magyar nők körében (17,8 %) jóval magasabb a 14,7 százalékos országos átlagértéknél.

Az ország női népességén belül a termékeny (15-49 éves) korosztályok aránya 47,7 százalék, az 1977. évi 49,2 százalékos értékhez képest csökkent. E korosztály részesedése a román nők csoportjából 48,0 százalék, a magyar női csoportból pedig 46,7 százalék. A termékeny korú nők több mint egyharmada (34,1 százalékuk, ezen belül a magyar nők 33,9 százaléka) egyáltalán nem született gyermeket, 18,7 százalékuk

(a magyar nők 20,6 százaléka) egy gyermeket, 40,8 százalékuk (a magyar nők 42,7 százaléka) 2-4 gyermeket hozott a világra, és csupán 6,4 százalékuk (a megfelelő korú magyar nőknek mindössze 2,8 százaléka) adott öt, vagy annál több gyermeknek életet.

A *termékenység* alakulása legszemléletesebben a 15 éves és annál idősebb nők kor szerinti szülességszámával jellemezhető. (10. táblázat). Az egy nőre eső átlagos gyermekszám a románoknál még viszonylag magas (50 év felett 2,35), bár 1977-hez képest (amikor ugyanez az érték 2,9 volt) jelentősen visszaesett. A magyar nők esetében a csökkenés kisebb mértékű, de a befejezett termékenységű (50 évnél idősebb) nők csoportjában az átlagos gyermekszám (2,1 az 1977. évi 2,45-tel szemben) már a népesség egyszerű „újratermeléséhez” szükséges kritikus érték (2,2) alá süllyedt. Felekezeti hovatartozás szerint a legmagasabb értékeket a szabadegyházak hívei körében találjuk. Az ezer nőre jutó gyermekszám az 50 év feletti ortodox nők között 2328. A katolikus nők esetében ez a szám magasabb (2342), a jellegzetesen magyar, vagyis a református (2073), az unitárius (2132) és a zsinat-presbiteri evangélikus felekezethez tartozó nők esetében (1747) viszont jóval alacsonyabb.

10. táblázat. Ezer 15 éves és idősebb nőre jutó élve-született gyermekek száma országosan, valamint a román és a magyar nemzetiségűeknél nagyobb korcsoportonként Romániában 1977-ben és 1992-ben

Nemzetiség	Ezer nőre jutó élve-születések száma					
	15 év felett		15-49 év között		50 év felett	
	1992	1977	1992	1977	1992	1977
Összesen	1802	2034	1467	1610	2329	2855
Román	1798	2048	1452	1609	2350	2891
Magyar	1709	1880	1418	1510	2093	2445

Az 1992. évi népszámlálás 6393,1 ezer *családot* regisztrált Romániában. Ebből 5702,8 ezer a teljes családok (házaspár gyermekkel vagy gyermek nélkül), és 690,3 ezer a csonka családok száma, ahol az apa vagy az anya egyedül él gyermekeivel. A gyermektelen családok száma 2065,2 ezer, a gyermekes teljes családoké pedig 3637,5 ezer volt. A teljes családokra jutó átlagos gyermekszám családonként 1,92, a csonka családokra eső átlagos gyermekszám 1,5. A családfő nemzetisége alapján 468237 a magyar családok száma (7,3 %). Ebből 407509 a teljes (7,1 %) és 60728 a csonka családoké, melyek aránya – az elvált és különösen a megözvegyült magyar nők nagy számával összefüggésben – szembetűnően magas (8,8 %). A gyermek nélküli magyar családok száma 145072 (7,0 %), a gyermekeseké 262437 (7,2 %) volt.

A *nemzetiségileg vegyes házasságok* száma országosan 166277 (2,9 %). E házasságok 30,5 százalékában a férfiak, és 33,2 százalékában a feleségek nemzetisége volt magyar (50677 ezer, illetőleg 55141 fővel). Az összesen 819482 magyar nemzetiségű házaspár tehát 12,9 százaléka élt vegyes házasságban, míg maguk a vegyes házasságok a 462650 „magyar jellegű” (tehát az összes homogén és vegyes magyar) házasságnak a 22,8 százalékát tették ki. A vegyes házasságok több mint felét (56,8 %) a román-magyar házasságok alkotják. A románok vegyes házasságainak 62 százalékában magyar, a magyarok vegyes házasságainak 89,2 százalékában pedig román a férj vagy a feleség.

A egyes házasságokból 109240 volt gyermekes, ezen belül a román-magyar egyes családok száma 65032. E családok több mint kétharmadában, azaz 45104 esetben román nemzetiségűként jegyezték be a gyermekeket, s csupán egynegyedükben, mindössze 16778 családban vallották a gyermekeket magyar nemzetiségűnek. (Egy kis töredékükben, 3150 családban a gyermekek hovatartozása megoszlott szülei nemzetisége között, vagy eltért azokétól.) A románság a gyermekek nemzetiségi hovatartozását illetően a magyar féllal közös házasságokból 28326 családnyi pozitívumot könyvelhet el magának, aminek a fele asszimilációs nyereség. Ez – egy családra átlagosan kevesebb mint 2 gyermeket számolva – kb. 25 ezer gyermeket jelent.

Az *iskolázottság* mutatói szerint rendkívül alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 12 éves és annál idősebb magyar népességen belül (mindössze 3,6 százalék az ország összlakosságának 5,1 százalékos és a románság 5,3 százalékos részesedésével szemben). (11. táblázat.) Ez – azon túl, hogy a felsőfokú végzettségűek több mint egynegyede a fővárosban összpontosul (Bukarest nélkül számítva a diplomások aránya országosan már csupán 4,2 százalék) – a magyarság irányított értelmiségi alulképzésének és főként a magyar diplomások nagy számban történt kivándorlásának a következménye. A középfokú tanintézményekben végzettek között a magyarság képviselője már arányosabb. Az országos, illetőleg a román nemzetiségű átlagnál kedvezőbb, azaz magasabb az alapfokú (különösen az általános iskola felső tagozatának megfelelő) képzettséggel rendelkező, és ugyancsak kedvezőbb, azaz jóval alacsonyabb az iskolát nem végzett, valamint az írástudatlan magyarok részaránya.

11. táblázat. A 12 éves és idősebb magyar nemzetiségű népesség iskolai végzettség szerint Romániában 1992-ben, a megfelelő országos, illetőleg erdélyi, valamint a román nemzetiségű életkori csoport iskolai végzettségével egybevetve

Iskolai végzettség	Magyar nemzetiség Szám szerint	%	Országos átlag (Százalékban)	Erdélyi átlag	Románok országos átlaga
Felsőfokú	49592	3,6	5,1	4,8	5,3
Líceum utáni szakiskola	23449	1,7	2,0	2,0	2,0
Líceum	257930	18,6	18,4	19,0	18,8
Szakiskola	203794	14,7	14,1	14,7	14,3
Felső tagozat és líceum I. fokozat	550692	39,6	32,1	35,3	31,4
Elemi iskola	275436	19,8	23,6	20,4	23,7
Iskolai végzettség nélkül és egyéb	28149	2,0	4,7	3,8	4,5
Ebből írástudatlan	14422	1,0	3,1	2,3	3,0
Összesen	1389042	100,0	100,0	100,0	100,0

Az 1992. évi népszámlálás időpontjában *iskolai tanulmányaikat folytató* magyar diákok között a felsőfokú oktatásban résztvevők számaránya szintén alacsonyabb az átlagosnál. (12. táblázat) A felsőoktatásban a magyar nemzetiségű hallgatók különösen a jogi, közgazdasági, közlekedési és hírközlési szakokon vannak gyengén képviselve, de reprezentáltságuk jóval nemzetiségi számarányuk alatt van a testnevelés és sport, az orvostudományi, mezőgazdasági és építészeti szakokon is. Közle-

kedésre, hírközlésre szakosodott osztályokban középiskolai szinten is kevesen tanulnak közülük, s számarányukhoz képest ugyancsak kevés magyar diákot találni a testnevelési, erdészeti, informatikai és közgazdasági profilú szaklíceumokban. Az ipari ágazatokhoz kötődő szakképzésben általában kielégítő, a humán irányultságú oktatásban pedig kifejezetten magas arányú a magyar nemzetiségűek részvétele. Ez a megállapítás elsősorban a pedagógus- és teológusképző, valamint a művészeti iskolákra érvényes, de látogatottságuk alapján szemmel láthatóan nemzetiségi alapintézménynek számítanak az általánosan képző, elméleti jellegű líceumok is. Ez utóbbiakat nem egyszer azért választják a magyar diákok, mert – megfelelő magyar nyelvű szakképzés hiányában – ma már szinte ez az egyetlen módja annak, hogy a középiskolában is anyanyelvükön tanulhassanak. Az 1991-1994-es évek átlagában az alap- és középfokú oktatási intézményekben beiskolázott magyar diákok kb. háromnegyede folytatta anyanyelven a tanulmányait. Ez az érték oktatási fokozatonként és iskolatípusonként a magasabb szintek felé haladva csökken. Az általános iskolák alsó tagozatán 85 százalékuk, a felső tagozaton negyötödük, a líceumokban azonban már csak valamivel több, mint kétharmaduk, a szakiskolákban pedig mindössze 35-40 százalékuk járt magyar tannyelvű iskolába (illetőleg ez utóbbi oktatási formában csupán tagozatra vagy osztályba). A felsőfokú oktatásban csaknem kizárólagos a román tannyelv használata. A magyar anyanyelvű iskolások lemorzsolódása a szórványban a legerősebb, ahol a magyar gyermekek mintegy felét (Hunyad és Temes megyében pedig közel a háromnegyedét) már az elemi első évben román iskolába íratják be.

12. táblázat. Az iskolába járók oktatási szint szerint Romániában 1992-ben a két fő nemzetiség szerint

Oktatási fokozat	Magyarok		Országos átlag (%)	Románok (%)
	Szám szerint	%		
Felsőoktatás	12842	5,0	6,1	6,2
Líceum utáni szakiskola	2416	0,9	0,8	0,8
Általános líceum	22197	8,7	6,6	6,5
Szaklíceum	33780	13,3	13,5	13,7
Szakiskola	19370	7,6	7,3	7,4
Felső tagozat	90106	35,4	35,1	35,0
Elemi iskola	74179	29,1	30,6	30,4
Összesen	254890	100,0	100,0	100,0

Az 1992. évi népszámlálás azokat a 14 éves és idősebb munkaképes személyeket sorolta a *gazdaságilag aktív* népesség körébe (a férfiakat 62, a nőket 60 éves korukig), akik 1991-ben – foglalkoztatottságtól függetlenül – munkaerő-forrásként a nemzetgazdaság rendelkezésére álltak. Az aktív népesség 8,2 százalékát a foglalkozás nélküli (munkanélküli) réteg tette ki, közülük azonban csak az első ízben elhelyezkedni kívánók számát részletezték nemzetiség szerint.

Az aktív népességből a magyar nemzetiségűek száma 698,8 ezer (6,7%), 137,5 ezerrel kevesebb, mint 1977-ben. Súlyuk az átlagosnál is erőteljesebben csökkent, ami részben az öregedéssel és a kivándorlással magyarázható, de szerepet játszik benne a munkavállalási korú személyek, különösen a nők gazdasági aktivitásának hanyatlása, valamint a korábbi nyugdíjba vonulás. Az említett okok, továbbá a fia-

tal korosztályok városba áramlása következtében különösen a vidéken élő magyarok részvétele alacsony a gazdaságban. (Vö. a 13. és 14. táblázatokkal.)

13. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség Romániában országosan, illetőleg a román és a magyar nemzetiségűek között az 1977. és 1992. évi, valamint nagyobb korcsoportok és a férfiak százalékos aránya szerint az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Nemzetiség	1977		1992		Ebből kor szerint			Férfi
	Ezer fő	%	Ezer fő	%	30 év alatt	30-49 éves	50 év fölött	
Román	9590,7	88,9	9500,8	90,8	33,0	50,0	17,0	54,9
Magyar	836,3	7,7	698,8	6,7	32,7	52,7	14,6	57,4
Összesen	10793,6	100,0	10465,5	100,0	33,1	50,1	16,8	55,3

14. táblázat. A gazdaságilag aktív népesség aránya Romániában országosan, illetőleg a román és a magyar nemzetiségűek között települési típusok és nemek szerint az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Nemzetiség	Összesen			Városok			Községek		
	Össz.	Férfi	Nő	Össz.	Férfi	Nő	Össz.	Férfi	Nő
Összesen	45,9	51,6	40,4	47,2	51,8	42,7	44,3	51,3	37,5
Román	46,6	51,9	41,4	47,7	52,1	43,5	45,2	51,7	38,8
Magyar	43,0	51,0	35,5	45,7	51,6	40,4	39,5	50,2	28,8

Az aktív népesség szerkezetéről alkotott kép különböző társadalmi-gazdasági kategóriák szerint, így például a gazdasági szektorok tulajdonformája vagy a foglalkozási viszony alapján, illetőleg a nemzetgazdaság ágazatok, foglalkozási ágak szerinti csoportosításával árnyalható tovább. A népszámlálási kötet táblaanyaga a nemzetiségi adatokat az utóbbi két szempontnak megfelelően részletezi.

Az aktív népesség szerkezetváltozásait a 15. táblázat – 16 ágazatot és 98 alcsoportot összesítve – a gazdasági ágazatok három fő típusa alapján követi nyomon.

1) *Primer szféra*: ez a mezőgazdasági, erdő- és vadgazdálkodási ágakat foglalja magában. 2) *Szekunder szféra*: ide tartoznak a különböző ipari ágazatok: bányaiipar, feldolgozóipar, energiaipar és építőipar. 3) *Tercier szféra*: kereskedelmi szolgáltatások (kereskedelem és vendéglátás, szállítás és hírközlés, pénzügy, hitelélet, biztosítási tevékenység, ingatlanügyletek, kutatás-fejlesztés, informatika) és közszoigálati tevékenységek (államigazgatás, közoktatás, egészségügy, kultúra, sport, turisztika, egyéb társasági tevékenységek stb.) E felosztás 1992-ben az első munkahelyet keresők (gyakorlatilag a fiatal munkanélküliek) kategóriájával bővült.

Az aktív magyar népesség szerkezetét a primer szférából (a mezőgazdasági ágakból) való igen alacsony részesedés és a szekunder szféra (a különböző ipari ágak) túlsúlya jellemzi. A tercier szférában (kereskedelemben, szolgáltatásban) dolgozók részaránya az aktív magyar népességen belül megközelíti az országos átlagszintet. Viszonylag magas az első munkahelyet keresők (gyakorlatilag a fiatal munkanélküliek) aránya a magyarok körében.

15. táblázat. Az aktív népesség nemzetgazdasági ágazonként Romániában 1966–1992 között a két fő nemzetiség szerint (Százalékban)

Gazdasági ágazat	Év	Összesen	Román	Magyar
Primer szféra	1966	58,6	59,8	50,0
	1977	38,5	38,8	30,5
	1992	23,1	23,5	16,2
Szekunder szféra	1966	23,3	22,3	31,1
	1977	38,0	37,7	46,5
	1992	44,7	44,3	52,7
Tercier szféra	1966	18,1	17,9	18,9
	1977	23,5	23,5	23,0
	1992	27,8	28,0	26,3
Első munkahelyet keresők	1992	4,4	4,2	4,8

Az aktív népesség foglalkozási megoszlását a népszámlálási kötet a foglalkozási ágak jegyzéke alapján 122 kategória szerint, a következő csoportosításban részletezi.

1) A törvényhozói és végrehajtói testületek, az államigazgatás, a gazdasági, társadalmi és politikai egységek *legmagasabb szintjein dolgozó vezetők* és vezető beosztású tisztviselők. 2) *Szellemi és tudományos foglalkozású szakemberek*. Tevékenységük rendszerint felsőfokú végzettséghez kötött. 3) *Szaktechnikusok*, akik a hivatásuk gyakorlásához szükséges végzettséget líceum utáni képző intézményekben, illetve líceumokban szerezték meg. 4) *Adminisztratív tisztviselők*, többnyire középfokú végzettséget igénylő titkársági, irodai, nyilvántartási, pénztári, ügyfélszolgálati stb. munkakörökben. 5) A *kereskedelem, szolgáltatás, közéletmezés, egészségügyi és szociális gondozás*, valamint a közrend őrzésének és védelmének középfokú végzettségű dolgozói. 6) *Gazdálkodók*, illetőleg a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, hal- és vadgazdálkodás különböző ágaiban dolgozó szakemberek. 7) *Munkások és iparosok*. E kategória a hagyományos iparágaknak megfelelő foglalkozásokban a mesterségükhöz szükséges ismeretekkel és képességekkel rendelkező dolgozókat összesíti. 8) Szakképzett *gépkezelők, szerelők, járművezetők*. 9) A nemzetgazdaság különböző ágaiban tevékenykedő *szakképzetlen* dolgozók. 10) A *fegyveres erők tagjai*, beleértve a szolgálatukat teljesítő katonákat is.

A főbb foglalkozási csoportokban (16. táblázat) a magyar nemzetiségűek arányszámai a szakmunkások, a kereskedelmi, szolgáltatási tevékenységet űzők, illetőleg a szakképzetlen dolgozók között haladják meg az országos átlagszintet. A romániai magyarok, iskolázottságuk főbb mutatóival összhangban, a felsőfokú végzettséget igénylő szakterületeken többnyire nemzetiségi számerejüknel alacsonyabb arányban vannak jelen, a középfokú, illetőleg szakképesítéshez kötött foglalkozásokban viszont általában annak megfelelően képviseltetik magukat.

16. táblázat. Az aktív magyar népesség főbb foglalkozási csoportonként Romániában az 1992. évi népszámlálás időpontjában

Gazdasági ágazat	Az aktív magyar népesség száma és aránya foglalkozási csoportonként		Az egyes foglalkozási csoportokban dolgozók aránya az aktív népességen belül (Százalékban)	
	Szám szerint	%	Magyarok	Össznépesség
Államigazgatási vezetők	464	5,01	0,06	0,09
Gazdasági vezetők	8662	5,59	1,24	1,48
Szellemi és tudományos foglalkozásúak	30901	5,03	4,42	5,87
<i>Fizikusok, kémikusok</i>	455	5,04	0,06	0,09
<i>Matematikusok, informatikusok</i>	539	4,08	0,08	0,13
<i>Építésszek, mérnökök</i>	11208	4,55	1,60	2,35
<i>Biológusok, agrárszakemberek</i>	1293	4,21	0,18	0,29
<i>Orvosok</i>	3692	6,70	0,53	0,53
<i>Közép- és felsőfokú oktatók</i>	8668	6,07	1,24	1,36
<i>Jogászok</i>	517	3,12	0,07	0,16
<i>Közgazdászok, társadalomtudományi szakemberek</i>	1443	2,38	0,21	0,58
<i>Művészek</i>	1669	8,41	0,24	0,19
<i>Egyházi vezetők, papság</i>	1149	11,05	0,16	0,10
Szaktechnikusok	67771	6,33	9,70	10,23
<i>A fizika, kémia, technika területén</i>	17326	5,75	2,47	2,87
<i>Egészségügyi dolgozók</i>	10250	7,38	1,47	1,33
<i>Óvodai, elemi iskolai oktatók</i>	10638	7,45	1,52	1,36
<i>Gazdasági, közig. ügyviteli dolgozók</i>	16944	7,20	2,42	2,25
Adminisztratív tisztviselők	32435	6,55	4,64	4,73
Kereskedelemben dolgozók, szolgáltatók	40303	7,59	5,77	5,07
<i>Bolti eladók</i>	20099	7,74	2,87	2,48
Mezőgazdasági szervezeteki dolgozók	24024	5,92	3,44	3,88
Mezőgazdasági egyéni dolgozók	54135	3,53	7,75	14,63
Munkások és iparosok	247521	8,72	35,42	27,11
<i>Építőipari dolgozók</i>	34679	9,35	4,96	3,54
<i>Fém munkások</i>	44699	7,29	6,40	5,86
<i>Gépészek, szerelő-javítók</i>	54812	6,90	7,84	7,57
<i>Villamos- és finomechanikai dolgozók</i>	8758	5,34	1,25	1,57
<i>Élelmiszeripari dolgozók</i>	6251	7,85	0,89	0,76
<i>Fafeldolgozó- és megmunkáló ipari</i>	33458	17,26	4,79	1,85
<i>Textil-, ruházati és bőr ipari dolgozók</i>	50712	10,63	7,23	4,56
Gépkezelők	103656	6,48	14,83	15,29
Szakképzetlen dolgozók	50639	7,66	7,25	6,32
Fegyveres erők tagjai	4751	5,15	0,68	0,88
Nem nyilatkozott	135	5,89	0,02	0,02
Első munkahelyet keresők	33401	7,27	4,78	4,39
Összesen	698798	6,68	100,00	100,00

Az államigazgatási vezetésben a magyarok 5 százalékos aránya szintenként eltérően alakul. A legfelső törvényhozói és végrehajtói testületekben 6,3 százalékos, a politikai szervezetek hivatásos tisztségviselői körében 6,9 százalékos, míg a helyi előljárásságok szintjén 5,2 százalékos a képviseletük. Ezek az arányok nagyjából a parlamenti és helyhatósági választások aritmetikáját tükrözik. Ezzel szemben az államigazgatás azon területein, ahol a tisztségviselőket nem választják, hanem kinevezik,

a magyarok részesedése már aktív dolgozók nemzetiségi számarányának a felét sem éri el (mindössze 2,7%).

A *szellemi vezető rétegben* hasonlóan alacsony a részarányuk (különösen a kutatási szinteken) az alkalmazott- és természettudományi területek szakemberei, a közgazdászok, a társadalomtudományi és humán szakemberek (2,4%), valamint a jogászok (3,4%) között. A magyarság jelenléte egyes humán szférákban (egyházi vezetés, papság 11%, művészek 8,4%), az orvosok (a kutatók kivételével, 6,7%), valamint a közép- és felsőoktatásban dolgozó pedagógusok (6,1%) körében tekinthető megfelelőnek vagy elégségesnek. Vagyis azokon a pályákon, amelyek a legközvetlenebbül kötődnek a nemzetiségi léthez, illetőleg ahol az utánpótlásukról a magyar nyelvű szakemberképzés többé-kevésbé gondoskodni tudott.

Jobbnak mondható a helyzet a magas középfokú tanulmányokat igénylő (szaktechnikusi *besorolású*) pályákon, főként az egészségügyben és az alsó fokú oktatásban (7,4-7,4%), valamint a gazdasági, közigazgatási ügyvitel területein (7,3%). A termeléshez szorosabban kapcsolódó munkakörökben már gyengébb (de általában itt is 5-5,5% fölötti) a magyarság reprezentáltsága. Kuriózumképpen megemlíthető, hogy szembetűnően alacsony (a nemzetiségi részarány kevesebb, mint egyhatodát kitevő) magyar jelenlétet csak a tengeri, folyami és légi közlekedés szakemberei (0,9%), valamint a rendőrök és nyomozók kötelékében (1,1%) találni.

Az *adminisztratív munkakörökben* a nyilvántartó, pénzügyi hivatalok munkatársai (8,5%), a pénztárosok (7,5%), illetve az ügyfélszolgálatot végző és távközlési dolgozók (6,9%) körében magasabb a magyar nemzetiségűek aránya. A könyvtári, levéltári adminisztratív dolgozók 6,6 százaléka magyar. A termelési és anyagnyilvántartásban, szállításban (6,3%), a számítógépezők, gépírók (6,1%) és az irodai tisztviselők (5,8%) körében az átlagnál alacsonyabb a nemzetiségi képviselő. A *szolgáltatásban és kereskedelemben* a magyarok részaránya meghaladja a gazdaságilag aktív népesség nemzetiségi hányadát, elsősorban a közelebből meg nem határozott közszolgálati tevékenységet végzők (10,5%), a gondozók, ápolók (8,2%), valamint a bolti eladók körében (7,7%). A közrend őrzésére és védelmére hivatottaknak viszont már csupán 4,9 százaléka, az úti-kísérők, idegenvezetők csupán 4,1 százaléka magyar.

Az aktív magyar népességnek több mint a fele (50,3%) a szakmunkások közül kerül ki. A *szerelők, munkagépek kezelői* között a nemzetiségi átlagértékhez viszonyítva iparágtól függően vannak jelentősen kevesebben (pl. a vegyipar és a petrokkémia egyes ágaiban) vagy többen (a fa-, papír-, textil-, kerámia- és üvegyiparban). Ugyancsak kisebb a részarányuk a gépkocsi- és mozdonyvezetők (5,8%, illetve 5,2%), hangstúyozottabb viszont a jelenlétük a mezőgazdasági, földmunkagépek, vagy a közúti szállítójárművek vezetői között (7,4%). A *munkások és iparosok* csoportjában, ágazati eloszlásuknak megfelelően a legmagasabb a részesedésük a fafeldolgozó- és megmunkáló (17,3%), a cipő- és bőripari (14,7%), a kerámia- és üvegyipari (12,7%), a textil- és ruhaipari (9,9%), illetőleg – általános ágazati jelenlétüktől eltérően – az építőipari (9,4%) szakmákban. E foglalkozási csoportból az elektrotech-

nikai, elektronikai és finommechanikai műszerészek rétege az egyedüli, amelyben a magyarok részaránya a nemzetiségi átlag alá süllyed (5,3%).

A mezőgazdasági dolgozók (vagyis a tényleges őstermelők) az aktív magyar népességnek mindössze egytizedét teszik ki (78,2 ezer fő). Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a primer szférában dolgozó magyar nemzetiségűek (113,1 ezer fő) közel egyharmada nem mezőgazdasági foglalkozású (országosan ez az arány kb. 20 százalék), hanem – ugyancsak az országos arányokból kiindulva – feltehetően nagyjából gépszerelő, szakmunkás, illetve szakképzetlen dolgozó.

A szakképzetlenek aránya a magyarok körében az országos közép szint felett van. Jelenlétük elsősorban a közlekedésben és szállításban (8,6%), a feldolgozóiparban (8,4%), illetőleg a háztartási alkalmazottként, takarítóként foglalkoztatottak körében (8,3%) domináns, az átlagosnál alacsonyabb viszont a részesedésük a bányá- és építőipari (5,7%), valamint a közszolgálati dolgozók számából (5,4%).

*

Röviden ennyiben összegezhetők a romániai magyarság demográfiai szerkezetét reprezentáló és jelenleg hozzáférhető főbb népszámlálási adatok. Bemutatásuk során szándékosan nem a „hányan vannak” – gyakorta hitvitákra alkalmat adó – kérdésre összpontosítottunk. E kérdést egyébként a nemzetiségi, az anyanyelvi és a felekezeti számok oszcillálása, valamint a családon belüli interetnikus viszonylatok kiterjedtsége következtében egy, mégoly bizalommal fogadott kimutatás alapján is nehéz lenne pontosan megválaszolni. Ennél sokkal súlyosabban esik latba az a sajnálatos tény, hogy immár Románia népessége is a természetes fogyás útjára lépett. Mint arra már a tanulmány első részében is rámutattunk, a népesedési átmenet e fordulata Erdélyben következett be leghamarabb, a magyarság soraiban pedig szinte a magyarországi folyamatokkal egyidejűleg, a románságot megelőzően vette kezdetét.